

ЭОЖ 664.07
МРНТИ 06.52.21

DOI: <https://doi.org/10.37788/2021-2/45-55>

О.И. Жалтырова^{1*}, Т.Б. Кувалдина², Г.О. Абишева¹

¹Инновациялық Еуразия университеті, Қазақстан Республикасы

²Омбы мемлекеттік қатынас жолдары университеті, Ресей

*(e-mail: olga_zhaltyrova@mail.ru)

Білім беру мекемесінде кірістер мен шығыстарды есепке алу әдістемесін жетілдіру

Аңдатпа

Негізгі мәселе: білім беру мекемесін басқару жүйесінің маңызды элементтерінің бірі - білім беру бағдарламалары (ББ) бойынша кірістер мен шығыстарды есепке алу және білім беру және өзге де қызметтердің өзіндік құнын есептеу болып табылады. Заманауи білім беру мекемелерінің алдына білім беру қызметтерінің сапасын жақсарту және олардың тиімділігін арттыру міндеті қойылып отыр. Оны шешу үшін олардың қаржы-шаруашылық дербестігінің шекарасы кеңейтіледі. Қазіргі уақытта жоғары оқу орындары меншік нысанын өзгертуде және коммерциялық емес қоғамдар болуы мүмкін. Жоғары оқу орындарын қаржыландыру жүйесін өзгерту білім беру мекемесін басқарудың жаңа тетіктерін әзірлеуді көздейді. Бұл жағдайда жоғары оқу орнын тиімді басқару міндеттерін қамтамасыз етуге бағытталған білім беру мекемелерінде жаңа есепке алу жүйелерін құру және игеру сөзсіз болады. Ең алдымен, бұл басқару есебі жүйесіне қатысты. Көрсетілетін қызметтердің өзіндік құны – бұл ЖОО-ның білім беру және өзге де қызметтерді іске асыруға ақшалай нысандағы шығыстарының жиынтығы. Жоғары оқу орындарының қаржылық дербестігін кеңейту оларды басқару мақсатында жоғары оқу орнының кірістері мен шығыстары туралы сенімді ақпарат қалыптастыруды көздейді.

Мақсаты: білім беру мекемелеріндегі кірістер мен шығыстарды есепке алу мәселелерін анықтау болып табылады.

Әдістер: зерттеу мақсатын жүзеге асыру нәтижелерді визуализациялау үшін салыстырмалы талдау, синтез, графикалық әдістерін қолдануға ықпал етеді.

Нәтижелері және олардың маңыздылығы: Білім беру мекемелерінде кірістер мен шығыстарды басқару есебінің жүйесін дамыту кірістер мен шығыстарды есепке алу әдістемесін дамытуды, кірістер мен шығыстарды басқару есептілігінің ерекшеліктерін айқындауды көздейтін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тиімді жүйесін қалыптастыруға бағытталған. Білім беру мекемелері қызметінің ерекшелігін көрсететін, кірістердің негізгі көрсеткіштерін есептеуді, оларды шоттарда және басқару есебінің тіркелімдерінде көрсетуді біріктіретін және кірістер мен шығыстардың нақты көрсеткіштерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін кірістерді есепке алу әдістемесі ұсынылған. Шығындарды басқару әдісі негізделген, оның аясында топтастырудың жіктеу белгілері ұсынылған. Шығындарды басқару әдісі қызмет түрлері, қаржыландыру көздері, құрылымдық бөлімшелер, жекелеген бағдарламалар мен іш-шаралар бөлінісінде шығыстардың бағыттарын нақтылауға мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: кіріс, шығын, шығыс, білім беру мекемесі, пайда.

Кіріспе

Жоғары білім беру жүйесін жаңғырту білім беру мекемелерін қаржыландыру жүйесін өзгертуге және олардың экономикалық дербестігін арттыруға бағытталған. Бұл жағдай кірістер мен шығыстарды басқарудың жаңа тетіктерін әзірлеу қажеттілігін анықтайды. Сондықтан білім беру мекемесінде университетті тиімді басқару міндеттерін қамтамасыз етуге бағытталған бухгалтерлік есеп түрлерін құру және дамыту сөзсіз болады. Ең алдымен, бұл білім беру мекемелеріндегі кірістер мен шығыстарды басқарушылық есепке алу жүйесіне қатысты.

Материалдар және әдістер

Кірістер мен шығыстарды есепке алуға байланысты өзекті мәселелер Н.П. Кондраков, М.А. Вахрушина, А.Д. Шеремет, В.Б. Ивашкевич, В.Г. Лебедев, Т.Г. Дроздова, В.П. Кустарев және т.б. ғалымдардың еңбектерінде көрініс тапты. Зерттеудің теориялық негізі отандық және шетелдік экономист ғалымдардың еңбектері, зерттелетін мәселе бойынша оқу орнының құжаттары мен есептері, ашық Интернет-ресурстардағы мақалалар мен жарияланымдар болды. Мақала жазу кезінде экономикалық және статистикалық әдістерді, салыстырмалы және факторлық талдау әдістерін қамтитын жалпы ғылыми таным әдістері қолданылды.

Нәтижелері

Білім беру мекемелеріндегі кірістер мен шығыстарды басқару есебі тұтастай алғанда және құрылымдық бөлімшелерде оның қызметін тиімді басқару үшін университеттің кірістері мен шығыстары туралы ақпаратты жалпылаудың нақты міндеті бар бухгалтерлік есептің ішкі жүйесі болып табылады. Білім беру мекемелерінің ерекшеліктері анықталып, кірістер мен шығыстарды басқару есебінің

міндеттері нақтыланды. Оқу орнында кірістерді есепке алу алгоритмі және шығындар номенклатурасы бойынша ұсыныстар жасалды.

Талқылау

«Кірістер» және «Шығыстар» ұғымдарының мазмұнын, сондай-ақ оларды тану өлшемдері мен сыныптамасын нақтылау қажет (1-кесте).

1-кесте – Кірістер мен шығыстарды тану, жіктеу критерийлері

Атауы	Кірістер	Шығыстар
Ұғымы (анықтамасы)	Кірістер-құрылтайшылардың салымдарына байланысты емес капиталдың ұлғаюынан көрінетін активтердің түсуі немесе ұлғаюы немесе міндеттемелердің азаюы түрінде болатын экономикалық пайданың ұлғаюы [1]	шығыстар-құрылтайшылар арасында бөлуге байланысты емес капиталдың азаюына әкелетін активтердің шығуы немесе азаюы немесе міндеттемелердің ұлғаюы түрінде болатын экономикалық пайданың азаюы.
Пайда мен шығындар туралы есепте тану белгілері	1. Ұйымның тиісті тану объектісіне байланысты болашақ экономикалық пайданы алу немесе жоғалту мүмкіндігі бар.	3. Шығыстарды тану міндеттемелердің ұлғаюын немесе активтердің азаюын танумен қатар жүреді
	2. Активтердің ұлғаюы (азаюы) және міндеттемелердің азаюы (ұлғаюы) сенімді бағалануы мүмкін.	
	3. Кірістерді тану активтердің ұлғаюын немесе міндеттемелердің азаюын танумен бір мезгілде жүреді (тауарларды сату, борышты төлеуден бас тарту)	
Кірістер мен шығыстарды жіктеу		
Экономикалық мәні бойынша	Табыс-негізгі қызмет барысында капиталдың өсуіне әкелетін экономикалық пайданың жалпы түсімі [2] Басқа кірістер-негізгі қызметтен емес, әдетте тұрақты емес сипаттағы экономикалық пайдалардың түсімдері.	Әдеттегі қызмет бойынша шығыстар: Өнімнің, жұмыстардың, қызметтердің өзіндік құны. Операциялық шығыстар-қызметпен тікелей байланысты, бірақ өнімнің өзіндік құнына жатқызылатын шығындардан ерекшеленетін шығыстар, олар: әкімшілік шығыстарға, өткізу жөніндегі шығыстарға, өзгелерге бөлінеді
Есепті кезендерге тиесілік белгісі бойынша	Ағымдағы кезеңнің кірістері-пайда болуы ағымдағы кезеңде танылатын шаруашылық қызмет фактілерімен және ағымдағы есепті кезеңнің оқиғаларымен негізделген кірістер: 1. осы есепті кезеңде жұмсалған шығыстармен негізделген кірістер; 2. ағымдағы шығыстардың туындау фактісіне байланысты емес кірістер. Болашақ кезендердің кірістері (кейінге қалдырылған кірістер) - шаруашылық қызмет фактілерімен және ағымдағы есепті кезеңнің оқиғаларымен негізделген, бірақ болашақ кезендердегі пайда мен шығындар туралы есепте танылатын кірістер.	Ағымдағы кезеңнің шығыстары-ағымдағы кезеңнің шаруашылық қызметінің фактілерімен негізделген және осы кезеңнің пайдасы мен шығындары туралы есепте танылатын шығыстар: 1. осы есепті кезеңде алынған кірістермен негізделген шығыстар; 2. ағымдағы кірістерді алуға байланысты емес шығыстар. Болашақ кезендердің шығыстары (кейінге қалдырылған шығыстар) - кірістер мен шығындар туралы есепте ағымдағы есепті кезеңде шығыстар ретінде танылмаған шартты шығыстар [3]

Кез-келген кәсіпорынның немесе мекеменің тиімділігін сипаттайтын маңызды көрсеткіш кірістер мен шығыстар болып табылады. Қызметтің қаржылық нәтижелері, шаруашылық жүргізуші субъектілердің қаржылық жағдайы олардың деңгейіне байланысты.

Білім беру мекемесінің қызмет көрсету бойынша қызметінің нәтижелерін талдау 2-кестеде келтірілген.

2-кесте – Білім беру мекемесі қызметінің нәтижелерін талдау

Көрсеткіштер	2019 ж.		2020 ж.	
	Сомасы, мың теңге	%	Сомасы, мың теңге	%
1	2	3	4	5
Білім беру қызметтерін көрсетуден түскен түсім	3303167	100	3875325	100
Көрсетілген қызметтердің өзіндік құны	2988863	90,5	3466052	89,5
Жалпы табыс	314304	x	409273	x
Кезең шығыстары	311893	9,4	317083	8,1
Пайда (немесе шығын)	2411	0,1	92190	2,4

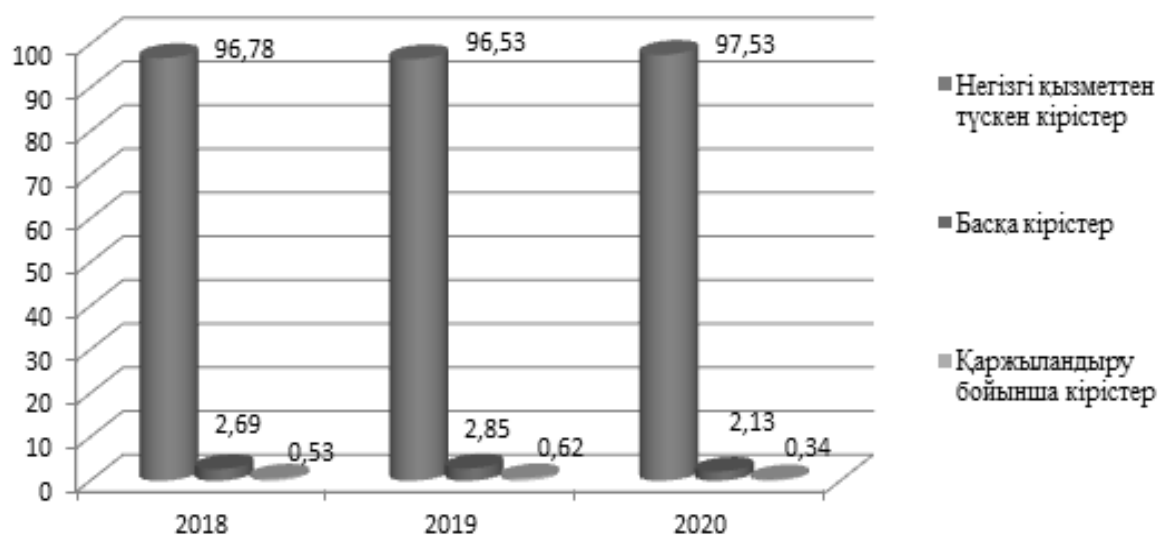
2019 және 2020 жылдардағы қызметтің қаржылық нәтижелерін салыстыра отырып, біз көрсетілген қызметтердің кірістегі өзіндік құнының үлесі 1 пайызға, ал пайданың үлесі 2,3 пайызға төмендегенін көреміз. Кез-келген ұйым қызметінің экономикалық нәтижесі қызмет көрсетуден түскен кірістер мен шығындардың айырмашылығымен анықталатындықтан, кірістер мен шығыстарды талдаудың мәнін асыра бағалау қиын.

3-кестеде түрлер бойынша 2018 - 2020 жылдар кезеңіндегі кірістер мың теңгемен берілген.

3-кесте – Білім беру мекемесінің түрлері бойынша кірістер

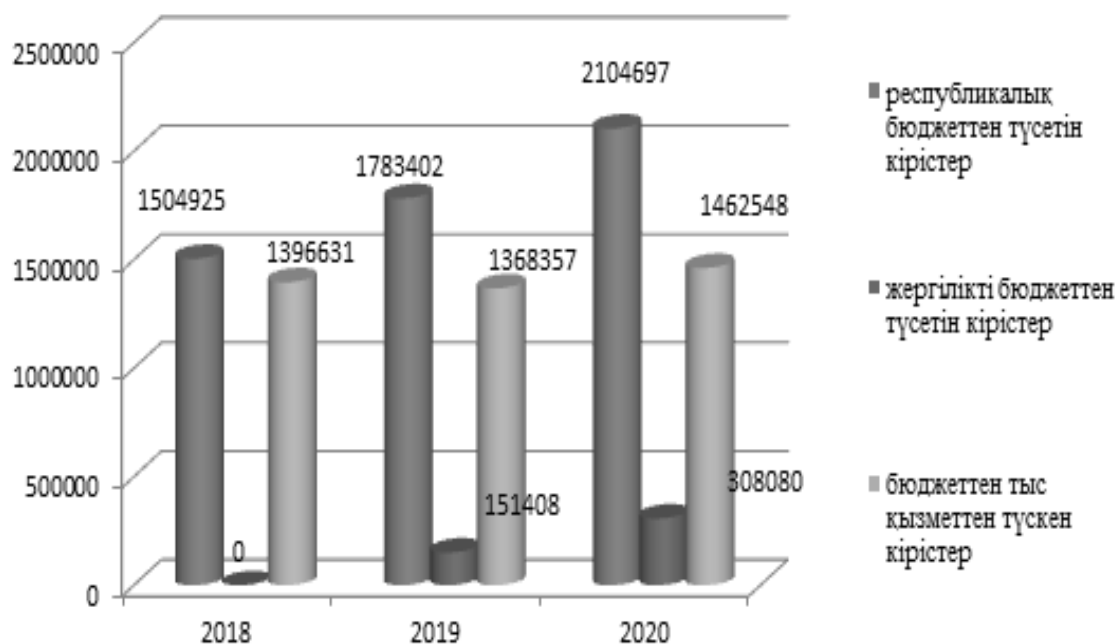
Көрсеткіштер	31.12.2018 ж.	31.12.2019 ж.	31.12.2020 ж.	2019 жылғы 2018 ауытқу	2020 жылғы 2019 ауытқу
1	2	3	4	5	6
Негізгі қызметтен түскен кірістер	2901556	3303167	3875325	401611	572158
Оның ішінде	1504925	1783402	2104696	278477	321295
- республикалық бюджеттен түсетін кірістер	-	151408	308080	-	156672
- жергілікті бюджеттен түсетін кірістер	1396631	1368356	1462548	-28274	94191
- бюджеттен тыс қызметтен түскен кірістер	80639	97639	84622	16999	-13017
Басқа кірістер	1275	3043	1211	1768	-1832
Оның ішінде	16243	12702	33145	-3541	20443
- операциялық жалдаудан түсетін кірістер	967	649	991	-318	342
- өтеусіз алынған активтерден түскен кірістер	62155	81245	49275	19090	-31970
- активтердің шығуынан түскен кірістер	15784	21204	13351	5420	-7853
- басқа да кірістер	2997980	3422010	3973298	424030	551288

Кестеден білім беру мекемесінің кірістері негізгі қызметтен түскен кірістерден, басқа да кірістер мен қаржыландыру кірістерінен қалыптасатындығын көруге болады. Негізгі қызметтен түскен кірістер 2019 жылы 2018 жылға қарағанда 401611 мың теңге сомасына ұлғайды, 2020 жылы 2019 жылға қарағанда ұлғаю 572158 мың теңгені құрады. Бұл республикалық бюджеттен қаржыландырудың жыл сайын ұлғаюына байланысты. Басқа да кірістер 2019 жылы 2018 жылға қарағанда 16999 мың теңге сомасына ұлғайды, 2020 жылы 2019 жылға қарағанда 13017 мың теңгеге азайды. Қаржыландыру бойынша кірістер 2019 жылы 2018 жылға қарағанда 5420 мың теңге сомасына ұлғайды, 2020 жылы 2019 жылға қарағанда 7853 мың теңгеге азайды. 1-суретте 2018-2020 жылдар кезеңіндегі кірістердің үлес салмағы көрсетілген.

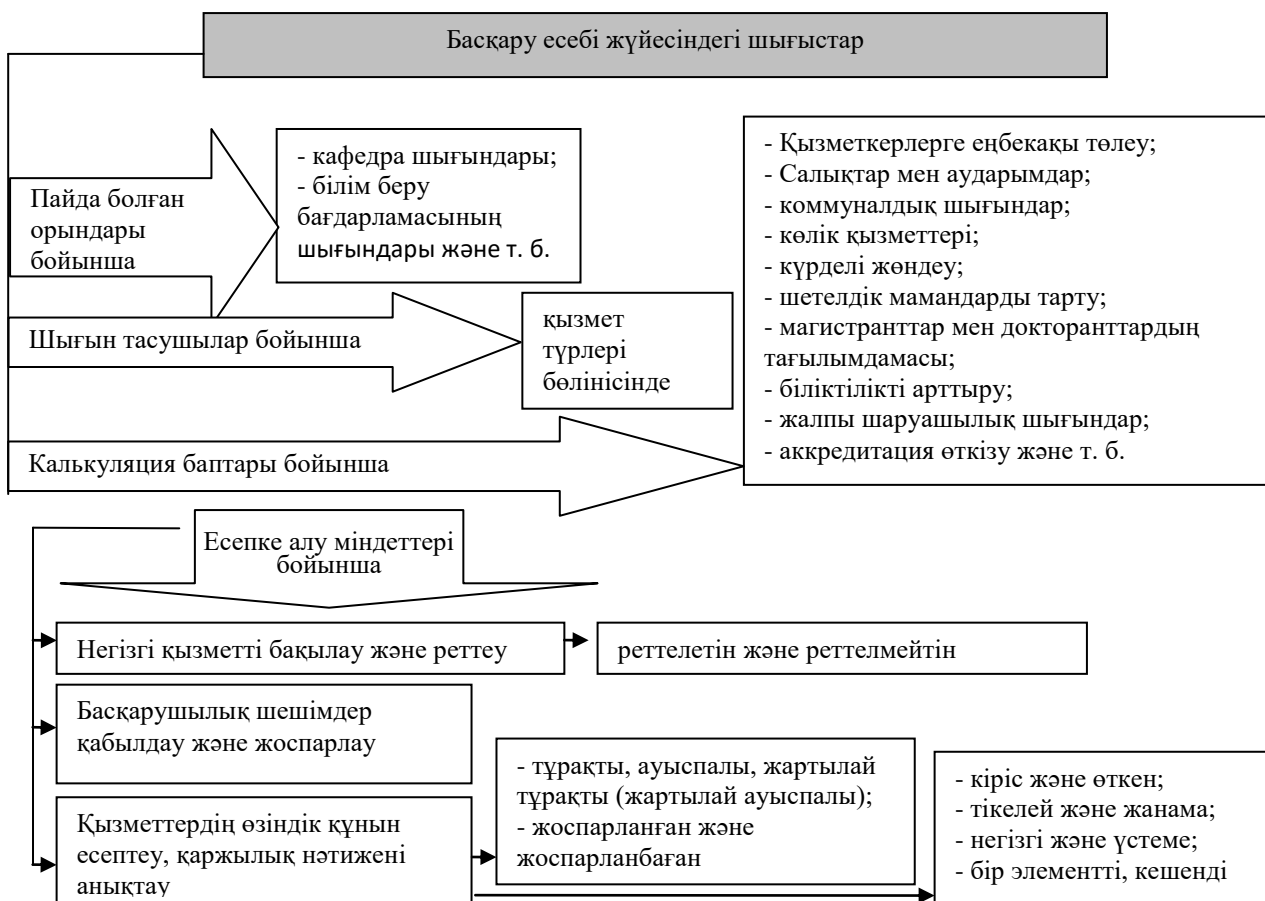
1-сурет – Білім беру мекемесіндегі кірістердің үлес салмағы

Соңғы үш жылдағы ең үлкен үлес салмағы негізгі қызметтен түсетін кіріске түсетіндіктен - кірістердің жалпы сомасының 97 пайызы, біз табыстың осы түрін егжей-тегжейлі қарастырамыз. Негізгі қызметтен түсетін кірістер кірістердің үш түрінен тұрады: республикалық бюджеттен түсетін кірістер, жергілікті бюджеттен түсетін кірістер, бюджеттен тыс қызметтен түсетін кірістер. Көрнекі құрылым 2-суретте көрсетілген.

2-сурет – Білім беру мекемесіндегі негізгі қызметтен түскен кірістер

Шығындар-бухгалтерлік есептің негізгі нысандарының бірі, құбылыс күрделі және көп қырлы. Шығындарды экономикалық элементтер бойынша топтастыру олардың құрылымын зерттеу, сметаны пайдалануды бақылау, жоспарлау және талдау үшін қолданылады [4]. Басқарушылық есеп жүйесіндегі шығыстардың жіктелуі 3-суретте көрсетілген.

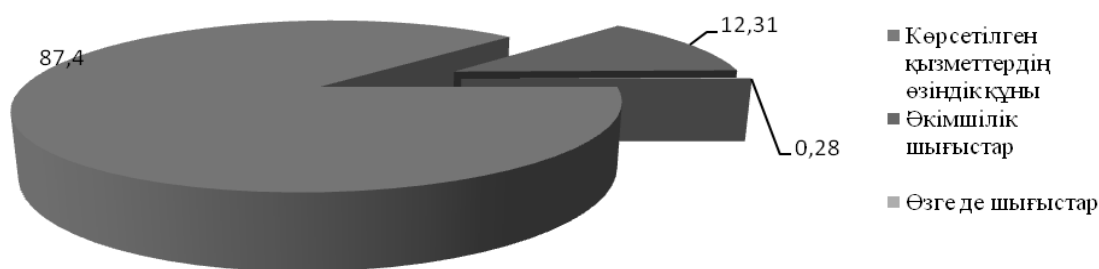
3-сурет – Басқару есебі жүйесіндегі шығыстарды жіктеу

Көрсетілген қызметтердің өзіндік құны ақшалай түрде көрсетілген тұтынылған ресурстардың, материалдардың, сондай-ақ еңбекке ақы төлеу, негізгі құралдардың амортизациясы және басқа да шығыстардың жиынтығы болып табылады. Әкімшілік шығындар (ағылш. Administrative Expenses) - бұл операциялық қызметпен тікелей байланысты шығыстар санатына тікелей жатқызуға болмайтын, басқарумен, кеңселік және жалпы функциялармен байланысты қажетті шығыстар [5]. Оқу орнының шығындарын 4-кестеде қарастырыңыз.

4-кесте – Білім беру мекемесінің шығыстары, мың теңгемен

Көрсеткіштер		2019 ж.			2020 ж.	
		2 жартыжылдықта нақтылау	Есеп (бағалау / факт)	% Ауытқу (нақты жоспардан)	Бекітілген жоспар	
1		2	3	4	5	
Ұйымның Шығындары	Барлығы	3 619 008,01	3 419 598,5	94,49	4 088 950	
	оның ішінде	Көрсетілген қызметтердің өзіндік құны	3 174 397,01	2 988 862,5	94,16	3 621 114
		Әкімшілік шығыстар	424 716,00	421 050,0	99,14	445 626
		Өзге де шығыстар	19 895,00	9 686,0	48,69	22 210

4-суретте білім беру мекемесі шығыстарының үлес салмағы көрсетілген.

4-сурет – Білім беру мекемесі шығыстарының үлес салмағы

Жалпы шығындардағы негізгі үлесті білім беру қызметтерінің құны 87,4 пайыз алады деген қорытынды жасауға болады. Әкімшілік шығындар 12,31 пайызды құрайды. Осыған байланысты біз 2019 жылға арналған шығындар құрылымын және 2020 жылдың жоспарланған көрсеткіштерін 5-кестеде қарастырамыз.

5-кесте – Білім беру қызметтерінің өзіндік құнының құрылымы, мың теңгемен

Көрсеткіштер	2019 ж.			2020 ж.	
	2 жартыжылдықта нақтылау	Есеп (бағалау / факт)	% Ауытқу (нақты жоспардан)	Бекітілген жоспар	
1	2	3	4	5	
Негізгі қызмет түрі бойынша шығыстар, барлығы	3 174 397,01	2 988 862,50	94,16	3 621 114,00	
оның ішінде					
жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар мамандарды даярлау жөніндегі білім беру қызметтері	Барлығы	2 812 901,15	2 686 987,40	95,52	3 092 515,54
Қызметкерлердің еңбегіне ақы төлеу	Штаттағы	1 467 021,40	1 448 560,56	98,74	1 511 087,39
Салықтар мен аударымдар	Барлығы	147 436,50	138 644,31	94,04	160 917,97
	оның ішінде				
	әлеуметтік салық	79 219,49	93 506,85	118,04	81 598,33
	Әлеуметтік аударымдар	46 211,37	31 170,98	67,45	47 599,19
	медициналық сақтандыру	22 005,64	13 966,48	63,47	31 720,45
Қызметтің негізгі түріне байланысты басқа да шығындар	шетелдік мамандарды тарту	-	9 702,00	-	-
Ғылыми-зерттеу жұмыстары	Барлығы	167 662,75	149 443,10	89,13	176 941,18
Қосалқы өндіріс бойынша шығыстар		166 021,00	192 681,10	116,06	177 230,00
Үстеме шығындар		1 190 112,10	1 034 466,20	86,92	1 433 176,00

Білім беру қызметтерінің өзіндік құнының құрылымында үстеме шығындарға аз үлес кірмейді. Үстеме шығындар-бұл ұйымның қызметін қамтамасыз ететін жанама шығындар. Оқу орнының шығыстарын басқару есебінің міндеттеріне бөлімшелер арасындағы үстеме шығыстарды бөлу базасының

негіздемесі жатады. Шығындарды бөлу базасын таңдау ұйымның ерекшелігіне байланысты. Шығындарды бөлу базасы қызметтердің өзіндік құнына әсер етеді. Сондықтан шығындарды бөлу рәсіміне енгізілген қателер мен дәлсіздіктер дұрыс емес шешім қабылдауға себеп болуы мүмкін [6]. 6-кестеде үстеме шығындар көрсетілген.

6-кесте – Үстеме шығыстарды бөлу, теңгемен

Көрсеткіштер		2019 ж.			2020 ж.	
		2 жартыжылдықта нақтылау	Есеп (бағалау / факт)	% Ауытқу (нақты жоспардан)	Бекітілген жоспар	
1		2	3	4	5	
Үстеме шығыстар, барлығы		1 190 112,10	1 034 466,20	86,92	1 433 176,00	
оның ішінде						
Қорлар	Барлығы	106 300,00	86 263,00	81,15	110 850,00	
	оның ішінде	шикізат және материалдар	11 300,00	13 385,00	118,45	12 900,00
		ЖЖМ	10 000,00	9 325,00	93,25	10 000,00
		қосалқы бөлшектер	5 000,00	2 021,90	40,44	5 000,00
		басқа қорлар	80 000,00	61 531,10	76,91	82 950,00
Қызметкерлердің еңбегіне ақы төлеу	Барлығы, штат ішіндегі	195 121,00	175 274,70	89,83	198 718,00	
Жеткізушілерден және мердігерлерден алынған жұмыстар (көрсетілетін қызметтер)	Барлығы	142 106,00	108 469,20	76,33	151 764,00	
	оның ішінде	коммуналдық шығындар	61 000,00	50 324,80	82,50	62 957,00
		байланыс қызметтері	10 506,00	4 704,20	44,78	13 200,00
		негізгі құралдарға қызмет көрсету және жөндеу	46 500,00	39 961,80	85,94	25 751,00
		көлік қызметтері	2 800,00	1 117,20	39,90	2 800,00
		күрделі жөндеу	11 500,00	1 486,10	12,92	38 056,00
		ақпараттық қызметтер	9 800,00	9 587,10	97,83	9 000,00
аудиторлық қызметтер		1 288,00				
Салықтар және әлеуметтік аударымдар	Барлығы	19 610,00	17 628,20	89,89	20 568,00	
	оның ішінде	әлеуметтік салық	10 537,00	11 243,90	106,71	10 731,00
		Әлеуметтік аударымдар	9 073,00	4 504,50	49,65	9 837,00
		медициналық сақтандыру		1 879,80		
Амортизация	Барлығы	141 000,00	78 248,70	55,50	138 420,00	
	оның ішінде	материалдық емес активтердің	8 829,00	1 893,20	21,44	4 926,00
		негізгі құралдар	132 171,00	76 355,50	57,77	133 494,00
Иссапар шығыстары		62 000,00	67 339,60	108,61	62 000,00	
Негізгі қызмет түрінің өзге де үстеме шығыстары	Барлығы, оның ішінде	523 975,10	501 242,80	95,66	750 856,00	
	Өрт қауіпсіздігі және арнайы талаптарды сақтау	23 000,00	1 692,90	7,36	8 369,00	
	Еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы	1 300,00	1 097,90	84,45	1 300,00	
	азаматтық-құқықтық жауапкершілікті сақтандыру	1 620,00	1 383,30	85,39	1 600,00	
	студенттердің практикасы	14 593,00	11 928,10	81,74	15 444,00	
	қосылған құн салығы	37 000,00	46 679,80	126,16	37 000,00	

магистранттар мен докторанттардың тағылымдамасы	35 000,00	29 738,30	84,97	143 098,00
жетімдерді тамақтандыру, киім сатып алу	13 000,00	12 944,10	99,57	15 000,00
спорттық және мәдени-бұқаралық іс-шаралар	39 000,00	36 711,00	94,13	39 300,00
біліктілікті арттыру	9 500,00	10 336,10	108,80	9 500,00
шетелдік мамандарды тарту	9 702,00			9 702,00
академиялық ұтқырлық	19 440,30	15 396,70	79,20	19 440,00
банк қызметтері	1 200,00	990,10	82,51	1 200,00
күзет қызметтері	28 500,00	28 525,10	100,09	41 034,00
аккредиттеуді өткізу	74 375,00	71 753,00	96,47	3 415,00
семинарларға қатысу	700,00	2 173,50	310,50	700,00
білім беру қызметтеріне жеңілдіктер	119 500,00	75 575,50	63,24	120 000,00
Өрт қауіпсіздігі және арнайы талаптарды сақтау	46 835,20	107 071,40	228,61	189 626,00
Еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы	46 034,00	42 278,80	91,84	88 179,00
азаматтық-құқықтық жауапкершілікті сақтандыру		1 291,80		
студенттердің практикасы	1 596,00	1 595,80	99,99	6 949,00
қосылған құн салығы	2 079,60	2 079,60	100,00	

Кесте мәліметтерінен үстеме шығындардағы шығындардың ең көп мөлшері негізгі қызмет түрінің басқа үстеме шығындарына тиесілі екенін көреміз, бұл спорттық және мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге, магистранттар мен докторанттардың тағылымдамасына және т. б. шығындар.

7-кесте – Өзге де шығыстар

Көрсеткіштер		2019 ж.			2020 ж.	
		2 жартыжылдықта нақтылау	Есеп (бағалау / факт)	% Ауытқу (нақты жоспардан)	Бекітілген жоспар	
1		2	3	4	5	
Өзге де шығыстар, барлығы		19 895,00	9 686,00	48,69	22 210,00	
Активтердің шығуынан болған шығыстар	Барлығы негізгі құралдар	3 700,00	4 958,30	134,01	4 070,00	
Бағамдық айырма бойынша шығыстар		500,00	1 012,20	202,44	550,00	
өзге де шығыстар	Барлығы	15 695,00	3 715,50	23,67	17 590,00	
	оның ішінде	іске асыру жөніндегі	10 500,00	3 358,80	31,99	11 550,00
		өзгелері, оның ішінде	5 195,00	356,70	6,87	6 040,00
		ҚҚС және ластану эмиссиясы үшін төлем	120,00	289,50	241,25	140,00
	демалыс резерві	5 075,00	67,20		5 900,00	

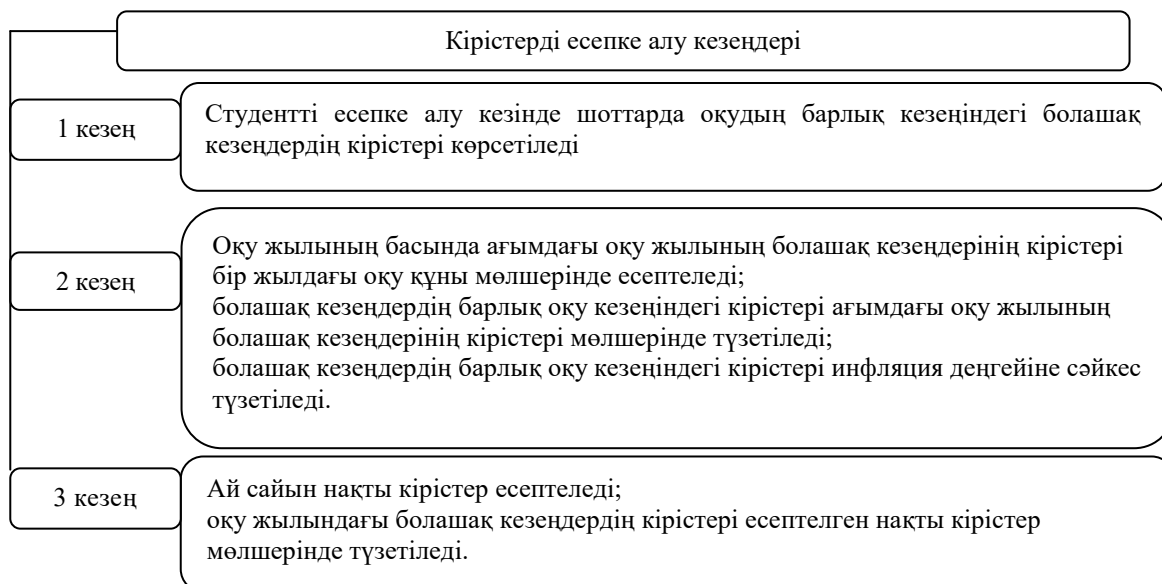
Оқу орнында кірістер мен шығыстардың аналитикалық есебі ІС:Бухгалтерия бағдарламасында жүзеге асырылады. Деректер мынадай тіркелімдерде көрсетіледі: шот карточкасы, шотты талдау, жазбалар журналы. Кәсіпорынның бухгалтериясы шикізатты, материалдарды, жалақыны бөлу жөніндегі

құжаттар негізінде өнім өндіруге арналған шығындарды есепке алуды жүзеге асырады. Шығындарды білім беру бағдарламаларының түрлері бойынша топтастырады [7].

Қорытынды

Әр мамандық, құрылымдық бөлім және студент тұрғысынан нақты кірістерді, болашақ кезеңдердің кірістерін салыстыруға мүмкіндік беретін білім беру мекемелеріндегі кірістерді есепке алу жүйесі ұсынылған. Кірістер мен шығыстарды басқару есебі аясында Болашақ кезеңдердің барлық оқу кезеңіндегі кірістері бөлінгендіктен, бұл болашақ кезеңдердің дебиторлық берешегін бөлуге мүмкіндік береді.

Білім беру мекемесіндегі кірістерді есепке алу жүйесі 5-суретте көрсетілген.

5-сурет – Білім беру қызметінен түсетін кірістерді есепке алу жүйесі

Кірістер мен шығыстарды басқару есебінің неғұрлым тән міндеттері 8-кестеде келтірілген.

8-кесте – ЖОО қызметінің ерекшеліктеріне қарай білім беру мекемелеріндегі кірістер мен шығыстарды басқару есебінің міндеттері

Оқу орындарының ерекшеліктері	Кірістер мен шығыстарды басқару есебінің міндеттері білім беру мекемелерінің
Қызмет түрлері мен қаржыландыру көздерінің алуан түрлілігі	- қызмет түрлері мен қаржыландыру көздері бөлінісінде ЖОО-ның кірістері мен шығыстары туралы білім беру мекемелерінің басшылығын ақпаратпен қамтамасыз ету; - қызметтің барлық түрлері бойынша олардың болашақ мәндерін болжау үшін ақпарат ұсыну және жедел, тактикалық жоспарлар мен бюджеттер үшін ақпаратты жинақтау
Масштаб және күрделі ұйымдастырушылық құрылым	- қаражаттың ұтымсыз жұмсалуды уақтылы анықтау және алдын алу және шығыстардың, нәтижелердің шекті мәндерін және шығынсыздық нүктесін айқындау мақсатында ЖОО-ның құрылымдық бөлімшелерін оның қызметін талдау үшін ақпаратпен қамтамасыз ету; - ЖОО-ның кірістері мен шығыстары үшін құрылымдық бөлімшелер басшыларының жауапкершілігі аясының аражігін ажырату және құрылымдық бөлімшелер жұмысының тиімділігін анықтау үшін бағалау әдістерін әзірлеу; - бөлімшелер арасында үстеме шығыстарды бөлу базаларының негіздемесі

Осылайша, кірістер мен шығыстарды басқару жүйесінде осы міндеттерді іске асыру менеджерлердің атқаратын функциялары мен басқару деңгейіне байланысты қажеттіліктерін ескере отырып, ақпараттық өрісті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Шығындарды реттеудің мақсаты – кәсіпорын қызметінің белгіленген нәтижелеріне неғұрлым үнемді түрде қол жеткізу. Білім беру мекемелерін қаржыландыру орындарын да, оларды басқаруды жүзеге асыратын орындарды да қажетті және шынайы ақпаратпен қамтамасыз ету мүмкіндігі болуы үшін барлық оқу орындарына қатысты

олардың ерекшеліктерін ескере отырып, есепке алуды жүргізу тәртібі мен қағидаттарына біркелкілік элементтерін енгізу қажет.

ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Кондраков Н.П. Бухгалтерский учет: учебник – М.: ИНФРА-М, 2006. – 592 с.- (Высшее образование)
- 2 Назарова В.Л., Фурсов Д.А., Фурсова С.Д. Управленческий учет: учебник.- Алматы: Экономика, 2004. – 308 с.
- 3 Дугалова Г.Н. Внутрифирменное планирование: учебное пособие.- Алматы: Алматыкітап баспасы, 2008. – 208 с.
- 4 Шеремет А.Д., Ионова А.Ф. Финансы предприятий: менеджмент и анализ: учебное пособие / 2-е изд., испр. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 479 с.
- 5 Скляренко В.К., Прудников В.М., Акуленко Н.Б., Кучеренко А.И. Экономика предприятия (в схемах, таблицах и расчетах): учебное пособие / Под ред. проф. В.К. Скляренко, В.М. Прудникова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 256 с.
- 6 Кузьмина М.С., Акимова Б.Ж. Управление затратами предприятия (организации): учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2014. – 320 с.
- 7 Лебедев В.Г., Дроздова Т.Г., Кустарев В.П. и др. Управление затратами на предприятии: учебник для вузов /под ред. Г.А. Краюхина.– СПб.: Бизнес-пресса, 2000. – 277 с.

REFERENCES

- 1 Kondrakov N.P. (2006). Buhgalterskij uchet [Accounting services]: uchebnik – M.: INFRA-M, (Vysshee obrazovanie) [in Russian].
- 2 Nazarova V.L., Fursov D.A., Fursova S.D. (2004). Upravlencheskij uchet [Managerial accounting]. Almaty: Ekonomika [in Russian].
- 3 Dugalova G.N. (2008). Vnutrifirmennoe planirovanie. [intra-Company planning]. Almaty: Almatykitap baspasy [in Russian].
- 4 SHERemet A.D., Ionova A.F. (2007). Finansy predpriyatij: menedzhment i analiz: uchebnoe posobie [Finance of enterprises: management and analysis]. 2-e izd., ispr. i dop. – Moscow: INFRA-M [in Russian].
- 5 Sklyarenko V.K., Prudnikov V.M., Akulenko N.B., Kucherenko A.I. (2007). Ekonomika predpriyatiya (v skhemah, tablitsah i raschetah) [Enterprise Economics]: uchebnoe posobie / Pod red. prof. V.K. Sklyarenko, V.M. Prudnikova. – M.: INFRA-M [in Russian].
- 6 Kuzmina M.S., Akimova B.ZH. (2014). Upravlenie zatratami predpriyatiya (organizacii) [cost Management of the enterprise (organization)]. Moscow: KNORUS [in Russian].
- 7 Lebedev V.G., Drozdova T.G., Kustarev V.P. i dr. (2000). Upravlenie zatratami na predpriyatii [Cost management in the enterprise]: uchebnik dlya vuzov /pod red. G.A. Krayuhina.– SPb.: Biznes-pressa, [in Russian].

О.И. Жалтырова^{1*}, Т.Б. Кувалдина², Г.О. Абишева¹

¹Инновационный Евразийский университет, Республика Казахстан

²Омский государственный университет путей сообщения, Россия

Совершенствование методики учета доходов и расходов в образовательном учреждении

Одним из важнейших элементов системы управления образовательным учреждением является учет доходов и расходов по образовательным программам (ОП) и расчет себестоимости образовательных и иных услуг. Перед современными образовательными учреждениями ставится задача улучшения качества образовательных услуг и повышение их эффективности. Для ее решения расширяются границы их финансово-хозяйственной самостоятельности. В настоящее время вузы меняют форму собственности и могут являться некоммерческими обществами. Изменение системы финансирования вузов предполагает разработку новых механизмов управления образовательным учреждением. В этих условиях становится неизбежным создание и освоение новых систем учета в образовательных учреждениях, которые направлены на обеспечение задач эффективного управления вузом. Прежде всего, это касается системы управленческого учета. Себестоимость оказываемых услуг - это совокупность расходов вуза в денежной форме на реализацию образовательных и иных услуг. Расширение финансовой самостоятельности вузов предполагает формирование достоверной информации о доходах и расходах вуза в целях управления ими.

Целью данного исследования является выявление проблем учета доходов и расходов в образовательных учреждениях.

Реализации цели исследования способствует использование методов сравнительного анализа, синтеза, графического метода для визуализации полученных результатов.

Развитие системы управленческого учета доходов и расходов в образовательных учреждениях направлено на формирование эффективной системы информационно-аналитического обеспечения, предусматривающей развитие методики учета доходов и расходов, определение особенностей отчетности управления доходами и расходами. Предложена методика учета доходов, отражающая специфику деятельности образовательных учреждений, объединяющая расчет основных показателей доходов, отражение их на счетах и в регистрах управленческого учета и позволяющая формировать конкретные показатели доходов и расходов. Обоснован метод управления затратами, в рамках которого представлены классификационные признаки группировки. Метод учета расходов позволяет уточнить направления расходов в разрезе видов деятельности, источников финансирования, структурных подразделений, отдельных программ и мероприятий.

Ключевые слова: доходы, расходы, себестоимость, затраты, образовательное учреждение, прибыль.

O.I. Zhaltyrova^{1*}, T.B. Kuvaldina², G.O. Abisheva¹

¹ Innovative University of Eurasia, Republic of Kazakhstan

² Omsk state University of railway transport, Russian

Improving the methodology of accounting for income and expenses in an educational institution

One of the most important elements of the management system of an educational institution is the accounting of income and expenses for educational programs (OP) and the calculation of the cost of educational and other services. Modern educational institutions are tasked with improving the quality of educational services and increasing their effectiveness. To solve it, the boundaries of their financial and economic independence are expanded. Currently, universities are changing their form of ownership and can be non-profit societies. The change in the system of financing universities involves the development of new mechanisms for managing an educational institution. In these conditions, it becomes inevitable to create and master new accounting systems in educational institutions, which are aimed at ensuring the tasks of effective management of the university. First of all, this applies to the management accounting system. The cost of services rendered is the sum of the university's expenses in monetary form for the implementation of educational and other services. Expanding the financial independence of universities involves the formation of reliable information about the income and expenses of the university in order to manage them.

The purpose of this study is to identify the problems of accounting for income and expenses in educational institutions.

The implementation of the research goal is facilitated by the use of methods of comparative analysis, synthesis, and graphical method for visualizing the results obtained.

The development of the system of management accounting of income and expenses in educational institutions is focused on the formation of an effective system of information and analytical support, which involves the development of methods for accounting of income and expenses, the organization of the system of internal control of income and expenses, determining the features of management reporting of income and expenses. A methodology for income accounting has been developed that reflects the specifics of the activities of educational institutions, combines the calculation of the main income indicators, their reflection on accounts and in the registers of management accounting, and allows you to form the actual indicators of income and expenses. The optimal method of management accounting of expenses is justified, within the framework of which the classification features of the grouping of expenses are proposed, the order of consolidated accounting and the formation of management accounting registers is determined. The method of accounting for expenses will allow you to specify the directions of expenses in the context of activities, sources of funding, structural divisions, individual programs and activities.

Keywords: income, expenses, cost, costs, educational institution, profit.

Қолжазбаның редакцияға келіп түскен күні: 16.05.2021 ж.